

Humanitzar l'economia

Suplement del Quadern núm. 176 de CJ - (n. 210) - Novembre, 2011
Roger de Llúria, 13, 08010 Barcelona - tel. 93 317 23 38, fax 93 317 10 94
info@fespinal.com - www.cristianismeijusticia.net

1. Un text radical

Vull començar aquesta reflexió amb un text que considero de gran actualitat:

«Salta als ulls de tots, en primer lloc, que en els temps que corren no només s'acumulen riqueses, sinó que també s'acumula una descomunal i tirànica potència econòmica en mans d'uns pocs que la major part de les vegades no són amos, sinó només custodis i administradors d'una riquesa en dipòsit, que ells mouen a la seva voluntat i lliure arbitri.

Domini exercit de la manera més tirànica per aquells que, tenint en les seves mans el diner i dominant sobre ell, s'apoderen també de les finances i senyoregen sobre el crèdit. Així administren la sang de la que viu tota l'economia, i en tenen l'ànima a les

mans, de forma que res ni ningú pot respirar contra la seva voluntat.

Aquesta acumulació de poder i recursos, nota gairebé característica de l'economia contemporània, és el fruit natural de la limitada llibertat dels competidors, de la qual han sobreviscut només els més poderosos, és a dir, els més violents i els més desproveïts de consciència.

[...]

Les darreres conseqüències de l'esperit individualista en economia són les que estem vivint i patint: la lliure concurrència s'ha destruït a si mateixa, la dictadura econòmica s'ha apoderat del mercat lliure, el desig de lucre ha portat a una desenfrenada ambició de poder, tota l'economia s'ha fet horrosament dura, cruel i atroç.»

2. Al servei de la persona humana

Potser algú es pregunta de qui són aquestes paraules tan actuals i tan dures. Carles Marx? Bakunin? Robespierre? Doncs són de Pius XI, pronunciades en una encíclica social titulada *Quadragesimo anno*,¹ el dia 15 de maig de 1931, enmig d'una gran recessió econòmica que en aquelles dates assolava tot el món capitalista.

L'ensenyament social de l'Església ha estat des de sempre molt crític amb el tema de la usura i de tota mena de préstecs amb elevats interessos. Les arrels d'aquesta postura les trobem en la mateixa Sagrada Escripura², on es considera que cobrar interessos entre aquells que formaven part del mateix poble, el poble de Déu, és un pecat greu. El Creador havia fet el món no per a uns pocs sinó per a tots, i només Ell és l'amo de la terra.³ De la tradició d'Israel va passar a la tradició cristiana. Era ensenyament general dels primers Pares de l'Església que els humans no som propietaris en el sentit que donava a aquesta paraula el dret romà –dret d'us i abús sobre el béns– sinó que som administradors en favor del bé general.⁴ Aquesta mentalitat es va mantenir fins als temps del modern mercantilisme.

L'Església a partir del capitalisme liberal ha reconegut la legitimitat dels beneficis com una justa compensació per la bona marxa de les empreses.⁵ El Concili Vaticà II, però, va manifestar amb total claredat que el benefici no és la finalitat primordial de les empreses: «La finalitat fonamental de la producció no és el benefici, sinó el servei de la persona humana, de l'home integral»⁶.

Les empreses i els mercats en el seu conjunt no només realitzen la seva missió fonamental al servei de les persones mitjançant uns sous justos, la possibilitat de

participar en els beneficis per part dels treballadors, la qualitat dels productes i un tracte digne als treballadors i clients, tal com reiteradament ha expressat la Doctrina Social de l'Església, sinó també mitjançant una adequada fiscalitat. En el llibre *Compendi de la doctrina social de l'Església*,⁷ en l'apartat 355, es diu: «La recaptació fiscal i la despesa pública adquireixen una importància econòmica crucial per a tota la comunitat civil i política; l'objectiu vers el qual cal tendir són unes finances públiques capaces de proposar-se com a instrument de desenvolupament i de solidaritat».

El fonament d'aquesta mentalitat sobre la fiscalitat i la distribució solidària dels impostos de cara al bé comú radica en la justícia que brolla de la fe.

3. Quatre dimensions de la justícia

Un món que ha d'arribar a satisfer els drets i deures de totes les persones, el bé comú, la fraternitat com a fonament de la solidaritat i l'opció preferencial pels sectors més vulnerables de la societat, hauria de tenir en compte aquestes quatre dimensions de la justícia:

Justícia commutativa

Aquella que exigeix que hi hagi igualtat del valor entre els béns i serveis i el que es rep en el seu intercanvi. Com que les dues parts sovint no gaudeixen de les mateixes capacitats i condicions de negociació, aquesta justícia ha de ser complementada per les altres tres dimensions.

Justícia contributiva

Aquella que determina les prestacions, generalment en forma d'impostos, que cada individu personal o legal ha de fer a la societat en ordre al bé comú.

Justícia distributiva

Aquella que determina el que la societat ha de proporcionar a cada individu per raó de la seva dignitat humana i per poder atendre les obligacions pròpies i essencials.

Justícia social

La que exigeix un nou ordre global únic i solidari on els drets i deures entre diferents Estats o territoris dins d'un mateix Estat es vagin anivellant de forma que la dignitat humana quedi per sobre d'altres condicionaments.⁸

4. Preguntes que no es poden silenciar

Des d'aquestes perspectives de la justícia volem respondre a unes quantes preguntes que, tot i que s'han volgut anar silenciant, continuen ben vives en l'actual situació de crisi.

a) Són admissibles els paradisos fiscals des del punt de vista de la justícia?

Encara que responen a unes lleis que es fonamenten en la capacitat legislativa dels Estats, són del tot inadmissibles i absolutament immorals, ja que faciliten que els capitals puguin defugir el seu deure contributiu. Això provoca que els qui compleixen amb aquest deure contributiu hagin d'acabar suportant una càrrega més gran. A més, els paradisos fiscals atempten contra la justícia social global en prioritzar uns interessos particulars per sobre del bé comú.

L'evasió de capitals als paradisos fiscals i l'existència mateixa d'aquests paradisos, a més de ser una autèntica perversió moral, hauria de ser considerada delictes pel dret internacional.

b) És justa la fiscalitat tal com avui està plantejada?

El sistema fiscal respon a la justícia contributiva i distributiva quan és un sistema sostenible, democràtic i progressiu, és a dir, que imposa més càrrega a qui més té. Evadir la responsabilitat fiscal a través de tota mena de subterfugis sempre s'ha considerat un delictes i, des del punt de vista ètic, una clara immoralitat.

c) És justa la desigualtat de drets socials i sindicals que existeix entre els diversos Estats i que s'empara en la sobirania de cada Estat?

La sobirania dels Estats no hauria de ser il·limitada, sinó que ha d'estar sotmesa al bé comú global. Molts dels desequilibris i les misèries que avui assolien el nostre món es deuen a les notables disparitats entre els Estats en temes referents als drets i deures socials, als proteccionismes, a la manca de democràcia i al control financer i econòmic per part d'unes poques empreses transnacionals dominants.

d) És just que quan no es pot pagar la hipoteca d'un habitatge s'hagi d'abandonar la casa i resti pendent el pagament del deute?

Tot i que existeixi un compromís legal amb la signatura d'un contracte que incloïa aquesta possibilitat, des del punt de vista ètic es tracta d'una imposició de condicions injustes: poden arribar a marcar tota la vida d'una persona o d'una família, amb uns deutes difícilment assumibles. Molt probablement estem davant d'un cas d'usura, i en tot cas la càrrega final és molt superior i per tant injusta amb relació a una decisió presa no sempre amb tot el coneixement i informació. Es fa necessària una revisió de la llei que permet aquestes situacions, i en el cas de

les persones ja afectades cal buscar vies de solució pactada que possibilitin una sortida justa.

e) Les agències de qualificació sobre la situació econòmica de la banca i de les administracions han d'estar sotmeses a control democràtic de forma que no esdevinguin mitjans al servei d'interessos particulars?

Aquestes agències darrerament han agafat un protagonisme de cara a l'economia financera que les ha convertit en autèntics amos i senyors dels mercats. Són agències privades, que responen a interessos d'importants grups financers i que en llurs qualificacions situen les economies dels Estats i dels bancs en el dilema d'acceptar uns préstecs a interessos lligats a les previsions que les mateixes agències assenyalen. No tenen control democràtic, i de fet influeixen de forma quasi decisiva en l'establiment de normes, lleis i en molts casos retallades de béns elementals per a la societat. La democràcia ha de poder regular, controlar, sancionar i valorar aquestes agències.

5. Contra la resignació cal confiança

Ens agradaria finalitzar aquesta reflexió amb unes paraules de Benet XVI:

«Ens preocupa justament la complexitat i gravetat de la situació econòmica actual, però hem d'assumir amb realisme, confiança i esperança les noves responsabilitats que ens reclama la situació d'un món que necessita una profunda renovació cultural i el redescobriment de valors de fons sobre els quals construir un món millor. La crisi ens obliga a revisar el nostre camí, a donar-nos noves regles i a trobar noves formes de compromís, a donar-nos suport en les experiències positives i a rebutjar les negatives. D'aquesta manera, la crisi esdevé ocasió de discernir i de projectar d'una manera nova. Convé afrontar les dificultats del present en aquesta clau, de manera confiada més que resignada.»⁹

Jesús Renau, sj.
Cristianisme i Justícia

---

1. El títol complet és *Quadragesimo anno sobre la restauració de l'ordre social en perfecta conformitat amb la llei evangèlica en celebrar-se els 40 anys de l'encíclica "Rerum novarum" de Lleó XIII*. La cita correspon als números 105-107, 109.

2. Èxode 22, 24.

3. Levític 25,23.

4. «Ja que els nostres béns no són nostres sinó que els hem rebut d'Aquell que ens ha comunicat l'existència, no podem retenir-los privadament per a nosaltres sols, si considerem que el nostre Creador ens els ha concedit per a la utilitat comuna» (Sant Gregori Magne. *Patrologia llatina*, 76, 890).

5. Joan Pau II, *Centesimus annus*, 35,3. (1 de maig de 1991)

6. *Constitució pastoral Gaudium et spes sobre la Iglesia en el mundo actual*, 64.

7. Consell Pontifici Justícia i Pau, *Compendi de la doctrina social de l'Església*, Barcelona, Editorial Claret, 2005.

8. Pius XI, *Quadragesimo anno*, 101, 110 i 126.

9. Benet XVI, encíclica *Caritas in veritate*, 29 de juny 2009, n. 21.